

HORVÁTH ATTILA

A SZÉTSZÓRTSÁGTÓL AZ ELKÉSZÜLTSEGIG

(CSORDÁS LÁSZLÓ: *A SZÉTSZÓRÓDÁS ÁRNYÉKÁBAN*)

Nézd meg a borítót (hátradólni nem lehet!), olvasd el a címet, furd át a tartalmat és máris mindent tudsz, ne tovább! – tanácsolnám az egyszeri kárpátaljai magyar kisebbségi itthon élő „el-nem-olvasónak”. Ha Ön paradox módon „olvasó el-nem-olvasó”, akkor kérem vesse rá magát az első tanulmányra, majd mint a nagy vadak lakmározás után, pihentesse az elméjébe juttatott szellemi táplálékot alkattól függően elégséges ideig, míg erjedésnek nem indulnak a gondolatok. Csordás szövege ugyanis szokatlanul erős kritikai hangot üt meg már a könyv legelején – a kritikával szemben. A legelején, ami persze csupán a rendezői jobb, esetünkben szerkesztői eleje, hisz időrendben ez a tanulmány született meg legkésőbb (a szerző tollából), mégis az egész kötetre rányomja bélyegét. Látható, hogy sokakat összezavarhatnak a leírtak, a nyugalom megzavarására alkalmas képi kül- és bel-betű-tartalom. Nem, nem ajánlom, még véletlenül sem laza átolvasásra a kötetet, esti olvasmánynak vagy tengerparti nyaraláshoz. Én a vonaton kezdtem el olvasni...

De lássuk, miről is van szó? *A szétszóródás árnyékában* 2014-ben jelent meg az Intermix Kiadó gondozásában. A szerző saját írásait rendezte benne kötetté 188 oldalon. Tanulmányok, esszék, kritikák váltakoznak benne három nagy pontba szerkesztve. Az első, a kötet több mint felét kitevő *A felkészüléstől a szétszóródásig* című a kárpátaljai irodalom rögzös útján kalauzolja az olvasót Kovács Vilmostól egészen napjaink fiatal pályakezdőig – nem feltétlenül ilyen sorrendben. A második nagy pont, az *Árnyékban létezve* az erdélyi magyar irodalomból vonultat fel négy író – Sütő András, Szilágyi István, Balázs Imre József, valamint László Noémi írásait elemzi, míg a harmadik, a *Mi undorítóbb az összhangnál?* magyarországi szövegek rövid reflexióit tartalmazza. Csordás László 2009 óta publikál, ez az első kötete. Írásai eddig többek között az Alföld, a Hitel, a Kortárs, a Magyar Napló, a Kulter.hu, a Szépirodalmi Figyelő, a Szkholion, az Együtt és az Újnautilus hasábjain jelentek meg.

A fülszövegből és az írások eredeti megjelenését tartalmazó mutatóból kiderül, hogy négy év kritikai termését tarja a kezében az olvasó, melyek többsége

idehaza nem jelent meg. Ennek megfelelően a szövegek nagyrészt a magyarországi kritikai írásmódot követik, így jellemzően nem egyértelmű, hogy Kárpátalján milyen befogadói fogadtatásra számíthat Csordás kötete. Gondolok itt főleg a Kovács-tanulmányra vagy *A sátán fattyát* újraolvasó írásra. Annyit biztosan állíthatok, hogy sok szövege hidas, kaput nyit, utat mutat (a megfelelő aláhúzendó) a kárpátaljai magyar irodalom újraolvashatósága felé. Olyan hiánypótló írásokat találunk a könyvben, melyek írója és tartalma éppen beérni látszik. Sok tekintetben a kimondásnak a gesztusa is értékelhető: a megismerő attitűd, az irodalomtudományos igény felmutathatósága, a máig létező köteles kritikai írásmóddal való szembeállíthatósága. Csordás szövegei ugyanis pont annyira különböznek el az általa is sokat kritizált beszédmódtól, amennyire értő módon reflektál is a korábban még érthető, de mára már bőven meghaladott erkölcsi-morális olvasatokra. A Kovács-tanulmányban imponáló precizitással jelenik meg előtűnk a recepciótörténet hatalmas merítése, hogy megvilágítsa, honnan is jut el a kárpátaljai magyar kritikus arra a pontra, ahonnan saját hagyományával olykor karöltve, olykor megküzdve hitelesen képes megszólalni. A kárpátaljai kritika hiányának kritikájaként is olvasható a kötet, ugyanakkor erős önreflexió is jellemzi a szerzőt: elemi igény a rendteremtésre a szétszórtóságban.

Nem túlzás azt állítani, hogy termékeny olvasásra vagy akár újraolvasásra készítetnek a szövegek. A szubjektív meglátások, a játékos hangnem az ismertetőkből, illetve az üde, mégis alapos elemzések (Balázs Imre József *Fogak nyoma* vagy éppen Szvoren Edina *Pertu* című kötetéről) kellemes arányban állnak az irodalomelméleti felütésekkel (mint például a kárpátaljai magyar irodalom életéről szóló írás vagy a Szilágyi-tanulmány), együtt olvasmányossá téve az egyes szövegeket és persze magát a kötetet. „A fejlődéshez ugyanis elsősorban őszinte bírálatra van szükség, nem pedig jócskán túlértékelő dicsőimuszra” – Csordás tartja is magát ehhez a kritikai ars poeticának is beillő – kissé talán sablonos, de igaz! – gondolathoz. Nagy erény, és egyben szimpatikus kritikusi hozzáállás, hogy irodalomtörténetileg kevésbé jelentős szövegekről is képes ugyanúgy átfogó kritikát írni. Nem érezzük a kritikusi póz kimódoltságát, sablonosságát.

Piros pontot érdemel a szerző továbbá a koncentráció széles spektrumáért, a rövid kötet ellenére is bőséges magyarországi kritikai kitekintésért (Spiró György, Szvoren Edina, Pál Dániel Levente, Simon Márton, Ughy Szabina, Zelei Miklós, Kocsis Csaba, Bálint Péter stb.). Azonban az első rész erős felütése után ezek a rövid esszék már nem tudnak olyan erővel hatni, kiesnek a fókuszból. Más kérdés, hogy kötetért-e a szerző, vagy csupán „jó ötletnek tűnt” „kötetizálni”? Kétségtelen, hogy néhány tanulmány „viszi el” a könyvet, ahogyan az is, hogy az első rész a legerősebb. A

jól érezhető szerkesztési erőfeszítés ellenére sem állítható, hogy koherens kötet született, a sok hiányzó láncszem nem feltétlenül kovácsolódik (sic!) erős láncolatá. A nagyon erős kezdéshez képest (Kovács-tanulmány) viszonylag gyenge a „folytatás”. Kissé hullámzó teljesítményt bontakoztat ki a folyamatos, könyvként való olvasás, ami zavarja a mindenképpen valamiféle vezérszálát kereső tekintetet. Bár érthető, világos, hogy hogyan szerveződnek három – igen izgalmas – cím alá a szövegek, talán érdemesebb lett volna az írásokat egyszerű időrendi sorrendben közreadni, némi kommentár kíséretében azok megírásának körülményeiről. Azzal, ha nem választja el az írásokat valamiféle területi/politikai megfontolás szerint (kárpátaljai, kisebbségi, magyarországi szövegek), a szerző talán jobban megfelelt volna a szövegeiben is megfogalmazott saját kritikai elvárásainak és az olvasó számára is, bár nehezebben, de mégis követhető fejlődéstörténet bontakozhatott volna ki.

A fentiekből számomra két játékra hívó kérdés adódik: közelebb kerülhetünk-e a kritikushoz? Illetve kit lepez le az irodalmár olvasata? Csordás olykor teljesen kívül marad (Kovács-tanulmány), máskor elemien beleíródik szövegeibe (*Színészlelkű költő vagy költőlelkű színész?*). Persze a fenti két kérdésre választ adni éppoly értelmetlen, mint az író személyére rákérdezgetni, viszont a könyv „műszerűségét” talán meghatározza ez a dialektikus mozgás. Nem utolsósorban – bár nem tudom, mennyire elvárás ez egy kritikával vagy recenzióval szemben – izgalmassá, gördülékennyé teszi az olvasást. Azt sem lehet egyelőre tudni, hogy a kötet által kijelölt út meghatározóvá, relevánssá válik-e a kárpátaljai olvasók körében, ezáltal helyére téve magát a kötetet is. Ez a fajta elemző írásmód és széles tájékozódási igény egyelőre fehér hollónak számít a létezésén is morfondírózó kárpátaljai irodalmi lég(üres)térben.

Személy szerint remélem, hogy sokan olvassák, kritizálják majd, morfondíroznak egy-egy sommásabb kijelentésén, vitatkoznak tényszerűségén, vagy éppen utánajárnak valamely állításának, forrásának, esetleg miatta olvasnak majd Bálint Péter-, Ughy Szabina-, neadjisten Spiró-szöveget. Ez adna igazi értelmet a kötetnek, mely hibái ellenére is az eddigi legkiforrottabb kárpátaljai kritikus teljesítmény, mely végre a problémákat nem az asztal alá igyekszik söpörni.

Kovács Vilmostól a legfiatalabb Szárnypróbásokig, Kolozsvártól Budapesten át Eszenyig, hexameterektől a szabad formáig villódzóan színes világ tárul elénk egy meglehetősen halálkomorságú borító mögött. Folyamatos ketősség-érzet: a kisebbségi lét levetkőzhetetlenségének fénye(?), árnyéka(?) vetül a szövegekre, sugárzik a szövegekből. Vigyázat: gondolkodtat!

(Csordás László: *A szétszóródás árnyékában*, Tanulmányok, esszék, kritikák, Intermix Kiadó, Ungvár–Budapest, 2014.)